

JEL classification: Q1; R1; P25

САС Ірина

К.ек.н, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

ORCID: 0000-0003-1386-6674

ДЕМЧЕНКО Марія

студентка 4 курсу факультету економіки та управління, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

e-mail: marine5335dem@gmail.com

Iryna SAS

PhD, associate professor of the department of business economics and entrepreneurship of the State Higher Secondary School "KNEU named after Vadim Hetman"

Maria Demchenko,

4th year student of of the State Higher Secondary School "KNEU named after Vadim Hetman"

АГРОБІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ: ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація: Агробізнес в умовах сьогодення перебуває у надскладних умовах, переорієнтовуючи свою діяльність, удосконалюючись проявляє гнучкість. Перебуваючи в постійних напружених умовах аграрії обирають різні шляхи задля поліпшення ефективності їх діяльності. Не рідно, одні не витримують таких змін – стають банкрутами, інші – шляхом переорієнтації – виживають. Виявлено низку проблем аграрного сектору, що виникли з війною, та розглянуто можливі напрямки переорієнтації їх діяльності та збуту продукції з оцінкою впливу цих змін на економіку країни.

Ключові слова: агробізнес, аграрний сектор, експорт, переорієнтація діяльності, удосконалення.

AGRIBUSINESS IN THE CONDITIONS OF WAR: REORIENTATION AND PERSPECTIVES

Abstract: Agribusiness is in extremely complicated situation in current circumstances, should reorient its activities, improve, and also show flexibility. Farmers choose different ways to increase the efficiency of their activities being constantly in a stressful environment. Inability to withstand such changes is not uncommon - some farmers go bankrupt, others survive by reorientation. It was identified a number of problems of the agricultural sector that arose with the war and possible directions of reorientation of their activities and sales of products were considered with an assessment of the impact of these changes on the country's economy.

Keywords: agribusiness, agricultural sector, export, reorientation of activity, improvement.

Україна – розвинена індустріально-аграрна країна, із багатогалузевим сільським господарством. Значна частина продукції сільського господарства експортувалася майже до 180 країн світу. Приміром в 2021 році близько 38% від загального експорту України склала агропродукція.

Однак, повномасштабне вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року вплинули докорінно і на аграріїв. Відповідно, і на експортний потенціал та на всі налагоджені логістичні шляхи відвантаження та збуту продукції.

Втім жахлива повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для українських аграріїв, адже вторгнення викликало руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів. Незліченно посівних територій було заміновано, окрім того до частини немає доступу, знищено техніку і виробничі склади.

Хоробрість українських аграріїв вражає, не дивлячись на ряд перепон, труднощів та емоційної напруги на весні цього року вони зумовили старт

посівній кампанії. Агробізнес впорядковує логістику та співпрацю з іноземним ринком, поглиблює власні виробництва на Заході України.

Необхідно зазначити, що Україна опинилася з рядом проблем, які потребували негайного вирішення: нестача посівних площ, відсутність палива і трудових ресурсів, фінансування, страхування ризиків та відсутності ринків збуту. Ринок, безумовно, є самостійним організмом, проте згадані проблеми неможливо вирішити без активної участі органів державної влади, у першу чергу, нормотворчих. Адже такі несподівані зміни в організації суспільних відносин потребували оперативного реагування.

Окреслимо ключові *проблемами з якими зіткнувся агробізнес в умовах війни*:

- порушення логістики вивозу зерна, яка призвела до зниження цін на всю продукцію агробізнесу;
- відсутність пально-мастильних матеріалів у зв'язку зі знищенням нафтопереробної інфраструктури;
- через порушення тієї ж логістики були ускладнені із доставкою посівного матеріалу, засобів захисту рослин, добрив, запчастин тощо;
- у зв'язку з бойовими діями частина спеціалістів в агросекторі були мобілізовані чим ускладнилися виконання польових робіт;
- також у прикордонних областях була знищена інфраструктура, заміновані с/г угіддя;
- порти були закриті, окуповані території були розграбовані;
- деяким областям були не доступні кредити через велику ймовірність бойових дій;
- більшість аграріїв тримало збіжжя на реалізацію на весні та в результаті чого не мали змоги продати та як наслідок залишилися без коштів на посів;
- збирання врожаю було ускладнено, адже на складах залишилося минулорічне збіжжя;
- посівна затягувалася, тому що комендантська година унеможлиблювала посів угідь цілодобово;
- ускладнилося вивезення урожаю у зв'язку із частковою мобілізацією техніки на фронт;
- багато загинуло птахів на птахофабриках в зв'язку із нестачею корму, а також ветеринарних препаратів, які переважно імпортного виробництва і не було змоги забезпечити ними господарства;
- відбулося удорожчання запчастин, оскільки металургійні заводи майже всі перебувають під окупацією;
- наявність дефіциту шин, оскільки існує брак каучуку в Україні, а більшість шин були імпортовані з країн СНД;
- працівники сільського господарства періодично відволікались на участь у тракторних військах, по троху крали ворожу техніку, а також допомагали ЗСУ розтягувати підбиті трофеї;
- вкрай постраждала молочна галузь, оскільки в першу чергу молоко навіть не мали змоги приймати.

Майже весь експортний потенціал України в умовах сьогодення зруйнований країною-агресором. Відтак, курівництво держави змушене було шукати альтернативні шляхи експорту сільськогосподарської продукції і завдяки підтримці європейських партнерів через західні кордони все ж таки відвантажили продукцію.

Пошук переорієнтації каналів експорту – важлива справа, адже продукція має бути вчасно відвантажена, оскільки з часом втрачає свої якості, та і зберігати її не просто. Відтак, у травні в порівнянні з квітнем 2022 року водним транспортом (річкові порти та паромні переправи) було експортовано 798,8 тис. тонн та 22,1 тис. тонн відповідно, що зробило річкові порти України головними експортними воротами. Водночас, залізничним транспортом було відвантажено 709,6 тис. тонн зерна, олійних та продуктів переробки. Відвантаження соняшникової олії здійснювалося впродовж травня майже рівномірно усіма видами транспорту - 32% автомобільним, 28% залізничним та 35% річковим.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, масштаби експорту в 2022 році вражають (табл.1). Обсяг відвантаженої продукції до прикладу зернових у 2022 році зменшився майже на 40%, в тому числі пшениці – близько 66 %, що склало на 5933 тис. тонн менше попереднього року. Станом на 1 серпня 2022 року показник експорту насіння соняшнику склав 1,4 млн. тонн, що в 34 рази перевищує експорт попереднього року.

Таблиця 1

Експорт з України зернових та зернобобових, тис. тонн

Зернові та зернобобові, всього	2022/2023 рр.		2021/2022 рр.	
	Всього	в тому числі: у вересні	Всього	в тому числі: у вересні
	8576	4278	14363	5596
пшениця	3005	1748	8938	4364
ячмінь	762	432	3779	1015
жито	3,9	3,4	42,6	30,1
кукурудза	4777	2083	1430	165

Джерело: побудова автором з використанням [1].

Станом на зараз експорт продукції сільського господарства здійснюється завдяки портам (вивезено близько 3,5 млн. тонн), залізницею (3,1 млн. тонн), автомобілями – (1,1 млн. тонн) та поромом (95,5 тис. тонн).

Перебуваючи в постійному пошуку альтернативних та нестандартних рішень щодо експорту продукції сільського господарства у вересні 2022 року між Україною та Польщею був підписаний меморандум щодо будівництва трубопроводу, який транспортуватиме олію з України до Польщі, м. Гданськ (потужність 2 млн. тонн олії на рік) і будівництво якого має завершитись в наступному році. Зазначають, що такої лінії немає ніде в світі. Такий трубопровід дасть можливість експортувати рослинну олію з польських портів до третіх

країн. Однак, переорієнтовуючись на олійні культури потрібно не забувати про виснаженість ґрунту і втрату його властивостей [3].

Українські виробники агропродукції сьогодні обирають олійні культури як альтернативу зерновим. Адже наразі не є зрозумілим, як надалі діятиме «зернова угода», укладена в липні за посередництва ООН і Туреччини. Під впливом даних факторів аграрії все більше сіють ріпак, який, соняшник і сою. Що ж стосується озимої пшениці та ячменю – то наразі відомо, що через блокаду портів ще залишилися запаси минулорічного врожаю.

Переорієнтація агробізнесу обумовлена собівартістю продукції. Через відсутність вільного експорту зернових морем (відповідно, пропозиція висока), високу вартість паливно-мастильних матеріалів та міндобрива роблять вирощування зернових в Україні малорентабельними. Таким чином аграрії наразі не мають коштів, щоб повноцінно посіяти і бояться це робити через невпевненість у майбутньому. Тому, вкладають кошти у високорентабельні культури, зокрема в олійні.

Отже, ефективний український агробізнес в умовах війни – це вміння адаптувати виробництво, збут та управління й оперативно аналізувати чинники ризику і ухвалювати рішення. Як ми побачили, станом на сьогодні, в надскладних умовах, агробізнес України намагається гідно протистояти багатьом викликам, які перед АПК ставить війна, переорієнтовуючись.

Література

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna>
2. Трофімцева О. Війна показала в ажливість агросектору. Як узяти нові висоти? Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/blog/839762.html>
3. Переорієнтація агробізнесу: як змінюється українське сільське господарство в умовах війни. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/news/pereoriyentaciya-agrobizesu-yak-zminyuyetsya-ukrayinske-silске-gospodarstvo-v-umovah-vijni>
Official Website of the International Trade Administration. Ukraine – Country Commercial Guide. Режим доступу: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ukraine-agricultural-machinery>

References

1. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna>
2. Trofimtseva O. Viina pokazala vazhlyvist ahrosektoru. Yak uziaty novi vysoty? Rezhym dostupu: <https://interfax.com.ua/news/blog/839762.html>
3. Pereoriientatsiia ahrobiznesu: yak zminiuietsia ukrainske silske gospodarstvo v umovakh viiny. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://minagro.gov.ua/news/pereoriyentaciya-agrobizesu-yak-zminyuyetsya-ukrayinske-silске-gospodarstvo-v-umovah-vijni>
Official Website of the International Trade Administration. Ukraine – Country Commercial Guide. Rezhym dostupu: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ukraine-agricultural-machinery>